

UOT 911.3.

F.Q.Niftiyev¹, G.C.Cəfərova²
Tərəvəzçilik Elmi Tədqiqat İnstitutu¹
Bakı Dövlət Universiteti²
f.niftiyev@mail.ru
gulnare-abbasova@mail.ru

ARAN İQTİSADI RAYONUNDA TƏRƏVƏZÇİLİK TƏSƏRRÜFATININ İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

Açar sözlər: kənd təsərrüfatı, tərəvəzçilik, iqlim xüsusiyyətləri, aqrar islahatlar

Məqalədə Aran iqtisadi rayonunda tərəvəzçilik təsərrüfatının inkişaf perspektivləri verilmişdir. İqtisadi rayonda tərəvəzçiliyin inkişafında təbii amillərin geniş rolundan danışılır. Əmək ehtiyatlarının bu sahənin inkişafında fəaliyyətindən söz açılır. Məqalədə həmçinin inzibati rayonlar üzrə tərəvəz bitkilərinin illər üzrə statistik təhlili verilmiş və müqayisələr aparılmışdır.

Eyni zamanda Prezidentin Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı dövlət proqramları (2014-2018, 2019-2023-cü illərdə) ilə əlaqədar tərəvəzçilik təsərrüfatının iqtisadi inkişafının artırılması üçün görülən tədbirlər haqqında məlumat verilmişdir. Tədqiqat işinin sonunda nəticələr tövsiyə edilmişdir.

Ф.Г.Нифтиев, Г.Д.Джафарова

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОВОЩЕВОДСТВА В АРАНСКОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЙОНЕ

Ключевые слова: сельское хозяйство, овощеводство, климатические особенности, аграрные реформы

В статье дается роль перспективы развития овощеводства Аранского экономического района. Обсуждается широкая роль природных факторов в развитии овощеводства в экономическом регионе. Речь идет о роли трудовых ресурсов в развитии этого направления. В статье также приводится статистический анализ и сравнение овощных культур по административным районам по годам.

В то же время была предоставлена информация о мерах, принятых для повышения экономического развития овощеводства в связи с государственными программами социально-экономического развития регионов Азербайджанской Республики (2014-2018, 2019-2023). Результаты были рекомендованы в конце исследования.

F.Q.Niftiyev, G.J.Jafarova

PROSPECTS FOR VEGETABLE PRODUCTION DEVELOPMENT IN THE ARAN ECONOMIC REGION

Keywords: *agriculture, vegetable growing, climatic features, agrarian reforms*

The article gives the role of the development prospects of vegetable growing in the Aran economic region. The wide role of natural factors in the development of vegetable production in the economic region is being discussed. We are talking about the role of labor in the development of this direction. The article also provides statistical analysis and comparison of vegetable crops by administrative region by year.

At the same time, information was provided on the measures taken to increase the economic development of vegetable production in connection with the state programs of socio-economic development of the regions of the Republic of Azerbaijan (2014-2018, 2019-2023). The results were recommended at the end of the study.

Aqrar sahə hər bir ölkənin milli iqtisadiyatının əsas tərkib hissələrindən biridir. Dünya ölkələrinin təcrübəsi göstərir ki, kəndli təsərrüfatlarının normal inkişaf fəaliyyəti dövlət tərəfindən bir sıra iqtisadi islahatların keçirilməsindən çox asılıdır. Hazırda Azərbaycanda aqrar sektorun inkişafı əhalinin əsas kənd təsərrüfatı məhsullarına olan tələbatını ödəməyə imkan verir. Azərbaycan regionlarının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2004-2008, 2009-2013 və 2014-2018, 2019-2013-cü illərdə qəbul olunmuş Dövlət proqramlarında respublikada əmək ehtiyatlarından, təbii və iqtisadi potensialdan səmərəli istifadə edilməsi, qeyri-neft sektorunun, o cümlədən aqrar sektorda islahatların aparılması, infrastruktur sahələrin yaradılması, bu sahələrə investisiya qoyuluşunun artması və s. problemlərin həlli qarşıya qoyulmuşdur.

Azərbaycan Respublikası regionlarının inkişafı ölkədə uğurla həyata keçirilən davamlı sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasının mühüm tərkib hissəsidir. Dövlət proqramlarının icra olunduğu 10 il ərzində ümumi daxili məhsul 3,2 dəfə, o cümlədən qeyri-neft sektoru 2,6 dəfə, sənaye 2,7 dəfə, kənd təsərrüfatı 1,5 dəfə, investisiyalar 6,5 dəfə, əhalinin gəlirləri 6,5 dəfə, orta aylıq əməkhaqqı 5,5 dəfə artmışdır.

Respublikanın əsas kənd təsərrüfatı rayonlarından biri də Aran iqtisadi rayonudur. Aran iqtisadi rayonu ölkənin mərkəzində yerləşərək, əlverişli iqtisadi-coğrafi mövqeyə malikdir. Tərkibinə Mingəçevir, Şirvan və Yevlax şəhərlərini, Ağcabədi, Ağdaş, Beyləqan, Bərdə, Biləsuvar, Göyçay, Hacıqabul, İmişli, Kürdəmir, Neftçala, Saatlı, Sabirabad, Salyan, Ucar, Yevlax və Zərdab inzibati rayonları daxildir [12]. İqtisadi rayonun sahəsi 21,15 min km² (respublika ərazisinin 24,7 %).

Aran iqtisadi rayonu əsasən Böyük və Kiçik Qafqaz dağlarının arasında

hamar Kür-Araz ovalığında yerləşir. Kür-Araz ovalığının Xəzər dənizi sahillərində ərazisi okean səviyyəsindən -28 m aşağıda yerləşməsinə baxmayaraq, ovalıqda həmçinin bir sıra tirələr və təpəliklər vardır (Mişovdağ, Kürsəngi, Düzdağ, Murovdağ, Böyük Hərəmi silsiləsi, Cənub-Şərqi Şirvanda olan palçıq vulkanları). Kür çayı Kür-Araz ovalığını sağ və sol sahil olmaqla 2 hissəyə bölür. Kürün sağ sahillərində Qarabağ, Mil, Muğan aşağı axına doğru isə Salyan düzü yerləşir. Mingəçevir su anbarının cənubda yerləşən Bozdağ silsiləsinin şərq hissəsi Aran iqtisadi rayonunun ərazisinə aiddir. Bozdağın ən yüksək hissəsi Qazam dağı (500 m) buradadır [10].

Məlumdur ki, iqlim əhalinin məskunlaşmasında və kənd təsərrüfatı sahələrinin inkişaf etdirilməsində əhəmiyyətli rol oynayır. Belə ki, Aran iqtisadi rayonunda kənd təsərrüfatının ərazi təşkili, ixtisaslaşması və inkişafında iqlim əsas amillərdən biridir. Qeyd etmək lazımdır ki, iqtisadi rayonda günəşli saatların miqdarı 2200-2400 saat arasında təbəddüd edir. Rayonda hakim olan quru subtropik iqlim, ümumi günəş radiasiyasının miqdarı quru subtropik bitkiçiliyin inkişaf etdirilməsinə geniş imkan yaradır. Aran iqtisadi rayonunda aqroiqlim ehtiyatlarının mövcud olması rayon bitkiçilin inkişafına müsbət təsir göstərir.

Kür-Araz ovalığında havanın orta illik temperaturu və Xəzər sahillərinə yaxın ərazilərdə $14,5^{\circ}\text{S}$ -dən yuxarı olur. Yanvarın orta temperaturu mərkəzdə 0° - 3°S , iyunun orta temperaturu 25 - 27°S -dir. Mütləq maksimum temperatur 40 - 43°S , mütləq minimal temperatur – 22 - 26°S arasında dəyişir. İqtisadi rayonda fəal temperatur cəmi 4200° -yə çatır [10].

Temperatur şəraiti və hava kütlələri nisbi rütubətliyə təsir edən amillərdəndir. Ümumiyyətlə, Aran iqtisadi rayonunda nisbi rütubətlik 50 - 55% , nisbətən şərqə tərəf yəni Xəzər dənizinə yaxın ərazilərdə 65 - 70% olur.

Aran iqtisadi rayonunda dağlıq ərazilərə nisbətən yağıntılar aşağı səviyyədədir. İqtisadi rayonun mərkəzi Kür-Araz ovalığında 200 - 300 mm, qərbdə və şimalda, dağətəyi ərazilərdə isə 300 - 400 mm yağıntı düşür. Əsasən iqlimi qışı mülayim, yayı quraq və isti keçən yarımsəhra və quru çöl iqlim tipi hakimdir.

Aran iqtisadi iqtisadi rayonunda şirin suyun əsas mənbəyi yeraltı sular təşkil edir. Kür-Araz ovalığı böyük artezian hövzəsinə malikdir. Bundan başqa Kür çayı və onun qolları kənd təsərrüfatı bitkilərinin yetişdirilməsində mühüm rol oynayır. Aran iqtisadi rayonunun ümumi su ehtiyatları 5753 mln m^3 -dir. Bu su ehtiyatının $63,3\%$ -i kənd təsərrüfatı sahələrinin suvarılmasında istifadə olunur [8].

Regionda son zamanlar Kür və Araz çaylarının suyunun səviyyəsinin aşağı olması kənd təsərrüfatının inkişafına xeyli ziyan vurur. Əhali kənd təsərrüfat məhsullarının becərməsində su problemi ilə üzləşir. Bu da əhalinin sosial durumuna mənfi təsir edir.

Aran iqtisadi rayonunda kənd təsərrüfatının inkişafı üçün geniş imkanlar vardır. Belə ki, burada torpaq ehtiyatlarının 2,2 mln. hektarı ovalıq və 103 min hektarı dağətəyi və dağlıq ərazilərdə yerləşmişdir. Burada yerləşən Kür-Araz ovalığı əsasən boz və boz-çəmən torpaqlarına malikdir. Burada həmçinin kənd təsərrüfatı üçün yararsız sayılan torpaqlarda vardır. Bunlara misal olaraq şoran, çəmən-bataqlıq, bataqlıq, şorakətli, qumlu, daşlı-çınqıllı torpaqlar ümumi torpaq fondunun 12%-ə qədərini o cümlədən, subasarlardakı allüvial-çəmən torpaqlar 14%-ni və alçaq dağlıq ərazilərdəki açıq qəhvəyi və dağ-şabalıdı torpaqlar isə 5%-ni təşkil edir.

İqtisadi rayonda əhalinin sayı 2019-cu ilin əvvəlinə 2025,8 min nəfər təşkil edir. Əhali daha çox Bərdə, Ağcəbədi və Sabirabad inzibati rayonlarında üstünlük təşkil edir. İqtisadi rayon üzrə əhalinin siyahıyaalınmasında 1979-cu ildə 1127,1 min, 1989-cu ildə 1356,0 min, 1999-cu ildə 1626,8 min və 2009-cu ildə 1796,4 min nəfər olmuşdur. Əhalinin sıxlığı iqtisadi rayon üzrə 96 nəfərdir [4].

Aran iqtisadi rayonunda kənd təsərrüfatında çalışan işçilərin orta illik sayındada azalma müşahidə edilmişdir. Belə ki, 2012-ci ildə 5901 nəfər, 2015-ci ildə 4635 nəfər və 2018-ci ildə 5805 nəfər olmuşdur [9]. Buna səbəb rayon əhalisinin daha çox paytaxt ərazisində fəaliyyət göstərməsidir. Əsasən Beyləqan, Hacıqabul və Nefçala rayonlarında əhalinin bu sahədə fəaliyyət göstərməsində nisbətən üstünlük vardır.

Kənd təsərrüfatı sahəsində işçi qüvvəsi ilə təmin olunma aşağı səviyyədə olduğundan, istehsalın planlaşdırılmış səviyyədə yerinə yetirilməməsinə, açıq sahədə aqrotexniki qulluğun edilməməsinə, kənd təsərrüfatı məhsullarının həcmnin azalmasına səbəb olacaqdır. Eyni zamanda əmək ehtiyatları ilə təmin olunmaması və tam istifadə edilməməsi kənd təsərrüfatı məhsuldarlığının aşağı düşməsinə şərait yaradır [11].

İqtisadi rayonda kənd təsərrüfatı bitkilərinin əkin sahəsi ili ildən artmaqdadır. 2013-cü ildə əkin sahəsi 697,2 min ha, 2015-ci ildə 684,2 min ha və 2018-ci ildə 779,8 min ha olmuşdur. Bu da 2018-ci ildə respublikada əkilən kənd təsərrüfat bitkilərinin 44,8%-ni təşkil edir. Eyni zamanda iqtisadi rayonda becərilən tərəvəz bitkiləri kənd təsərrüfatı bitkilərinin 2,3%-ni təşkil edir. Regionda tərəvəz bitkilərinin əkin sahəsi 2013-cü ildə 25390 ha, 2015-ci ildə 24454 ha və 2018-ci ildə 18531 ha olmuşdur. 2013-2018-ci illərdə 6859 ha azalma müşahidə olunmuşdur [5]. Respublikada əkilən tərəvəz bitkilərinin 26,6%-i Aran iqtisadi rayonunun payına düşür.

İqtisadi rayonda tərəvəz bitkiləri daha çox Sabirabad, Bərdə, Ucar və Kürdəmir rayonlarında əkilir. Aran iqtisadi rayonu üzrə tərəvəz bitkilərinin becərilməsinin 51,3%-i bu inzibati rayonların payına düşür. Mingəçevir o cümlədən, Şirvan, Neftçala, Zərdab, Yevlax və İmişli rayonlarında tərəvəz bitkilərinin əkin sahəsinə görə digər rayonlardan geri qalır (cədvəl 1).

Cədvəl 1. Aran iqtisadi rayonunda tərəvəz bitkilərinin əkin sahəsi, ha

İnzibati rayonlar	2013	2015	2017	2018
Göyçay	1139	1158	1081	1009
Beyləqən	1271	1291	1284	1286
Ağcabədi	792	853	873	892
Bərdə	2779	3512	2295	2549
Neftçala	137	122	136	168
Biləsuvar	2260	2905	2054	1253
Salyan	1527	1304	1284	1241
Yevlax	652	530	229	291
Mingəçevir	16	19	17	17
Ağdaş	4416	2361	834	973
Ucar	1791	1801	1839	1891
Zərdab	150	152	174	183
Kürdəmir	2960	2698	1942	1764
İmişli	486	310	204	323
Saatlı	975	1307	817	857
Sabirabad	3274	3295	3301	3315
Hacıqabul	728	776	442	457
Şirvan	37	60	60	62
İqtisadi rayonu	25390	24454	18866	18531
Respublika üzrə	77703	77179	69391	69499

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/agriculture/> [13]

İqtisadi rayonda kələm əkin sahəsi 2018-ci ildə 639 ha ərazini əhatə edir. Bu da 2013-cü illə müqayisədə 3,2 dəfə azdır. 2018-ci ilə rayonda əkilən tərəvəz bitkilərinin 3,4%-ni təşkil edir. Əsasən Bərdə və Ağdaş rayonlarında əkilir.

Xiyar əkin sahəsi 2018-ci ildə 3533 ha olmuşdur. 2013-cü ildə 5176 ha, 2015-ci ildə 4842 ha xiyar əkin sahəsi olmuşdur. 2018-ci ilə rayonda xiyar əkilən tərəvəz bitkilərinin 19 %-ni təşkil edir. Əsasən xiyar Sabirabad və Kürdəmir rayonlarında əkilir.

Pomidor əkin sahəsi 2013-cü ildə 9068 ha, 2015-ci ildə 8134 ha və 2018-ci ildə 5389 ha olmuşdur. Son 5 ildə əkin sahəsi azalaraq, 3679 ha azalmışdır. Əsasən Ucar, Salyan, Kürdəmir və Sabirabad rayonlarında əkilir. Ən az iqtisadi rayonun Mingəçevir və Şirvan şəhərləri o cümlədən, İmişli, Neftçala, Ağcabədi, Zərdab rayonlarını əhatə edir.

Süfrə çuğunduru əkin sahəsi 2013-cü ildə 77 ha, 2015-ci ildə 194 ha və 2018-ci ildə 75 ha olmuşdur. Əkin sahəsi 2015-ci illə müqayisədə 119 ha azalma

müşahidə olunub. Əsasən Bərdə rayonunda əkilir və digər rayonlarda aşağı səviyyədədir.

Süfrə yerköküsündə iqtisadi rayonda artım müşahidə olunmuşdur. 2018-ci ildə iqtisadi rayonda 218 ha olmuşdur. Əsasən süfrə yerköküsü Bərdə və İmişli rayonlarında əkilir.

2018-ci ildə baş soğan iqtisadi rayonda 3245 ha olmuşdur. Buna baxmayaraq iqtisadi rayonda baş soğan əkin sahəsində azalma baş vermişdir. 2013-cü illə müqayisədə 75 ha azalma olmuşdur. Soğan əkinləri Ağcabədi, Bərdə və Beyləqan rayonlarında daha çox əkilir. Burada əkilən baş soğan əkini iqtisadi rayonun 72% təşkil edir. Ümumiyyətlə respublikada əkilən baş soğanın 26% bu iqtisadi rayonun payına düşür.

İqtisadi rayonda sarımsaq əkini artmaqdadır. 2013-2017-ci illərdə sarımsaq əkini region üzrə 225 ha azalmışdır. Lakin 2018-ci ildə birdən qalxaraq 1281 ha olmuşdur. Sarımsaq əkini Sabirabad, Ucar və Salyan rayonlarında əkilmişdir. İqtisadi rayonun digər şəhər və rayonlarında az sahə əkilmişdir. Belə ki, respublikada əkilən sarımsaq 28% bu iqtisadi rayonun payına düşür [5].

Digər tərəvəz növlərinin əkin sahəsi 640 ha azalaraq 2018-ci ildə 3743 ha olmuşdur. Əsasən Sabirabad, Bərdə, Göyçay və Saatlı rayonlarında əkilir.

İqtisadi rayonda tərəvəz istehsalı artmaqda davam edir. 2013-cü ildə 364,1 min ton, 2015-ci ildə 394,6 min ton və 2019-cü ildə 434,3 min ton istehsal olmuşdur. Belə ki, Bərdə, Sabirabad və Biləsuvar rayonları seçilir. Bu rayonlarda istehsal olunan tərəvəz məhsulları iqtisadi rayonda istehsal olunan tərəvəzlərin 48%-i təşkil edir. Respublikada istehsal olunan tərəvəz məhsullarının 29%-i bu iqtisadi rayonun payına düşür.

Məhsuldarlığa gəlicə iqtisadi rayonda bu sahədə artım xeyli olmuşdur. 2018-ci ildə məhsuldarlıq Göyçayda (164 sent/ha), Beyləqanda (262 sent/ha), Ağcabədidə (137 sent/ha), Bərdədə (188 sent/ha), Neftçalada (88 sent/ha), Biləsuvarda (253 sent/ha), Salyanda (134 sent/ha), Yevlaxda (168 sent/ha), Mingəçevirdə (40 sent/ha), Ağdaşda (168 sent/ha), Ucarda (92 sent/ha), Zərdabda (160 sent/ha), Kürdəmirdə (106 sent/ha), İmişli (110 sent/ha), Saatlı (196 sent/ha), Sabirabad (152 sent/ha), Hacıqabul (135 sent/ha) və Şirvan (18 sent/ha) olmuşdur. Məhsuldarlıq daha çox Beyləqan və Biləsuvar rayonlarında qeydə alınmışdır. Ən az məhsuldarlıq şəhərləri çıxmaq şərti ilə Neftçala və Ucar rayonlarını göstərmək olar [5].

Son 5 ildə məhsuldarlıq iqtisadi rayonda 21 sent/ha artaraq 161 sent/ha olmuşdur (cədvəl 2). Məhsuldarlıq demək olar ki, respublika göstəricisi ilə bərabərdir. Məhsuldarlığın artması ilk növbədə intensiv kənd təsərrüfatı üsuluna keçilməsidir. Bu sahədə iqtisadi rayonda xeyli işlər görülmüşdür. Dövlət dəstəyi nəticəsində kənd təsərrüfat əkinləri üçün yeni əlverişli imkanlar yaradılmışdır.

Cədvəl 2. Aran iqtisadi rayonunda məhsuldarlığın göstəriciləri sent/ha

Göstəricilər	2013	2015	2018
Kələm	136	137	210
Xiyar	131	140	139
Pomidor	156	171	181
Süfrə çuğunduru	124	143	155
Süfrə yerköküsü	94	100	209
Baş soğan	133	143	193
Sarımsaq	93	95	84
sair tərəvəz	144	141	154
Tərəvəz	140	148	161

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/agriculture/>[13]

Prezident İlham Əliyevin 2004-cü ilin fevral ayının 11-də imzaladığı fərmanla təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı"nın (2004-2008-ci illər) yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar Aran iqtisadi rayonunda konservləşdirilmiş meyvə-tərəvəz məhsulları istehsalının inkişafına dair tədbirlər görülmüşdür [2].

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 fevral 2014-cü il tarixli 118 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı"da tərəvəz məhsullarının istehsalının inkişafına xidmət edən infrastrukturun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi icra edilmişdir.

Ölkənin regionlarının sosial-iqtisadi inkişafının yeni inkişaf mərhələsinə yüksəlməsində regionların sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı qəbul edilmiş dövlət proqramları (2004-2008, 2009-2013 və 2014-2018-ci illər üzrə) böyük əhəmiyyət kəsb edir. Dövlət proqramların davamı olaraq "Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı" (bundan sonra – Dövlət Proqramı) hazırlanmışdır. Proqramın əsas məqsədlərindən biridə tərəvəzçilik məhsullarının inkişaf etdirilməsidir [3].

2025-ci ilədək olan dövr üzrə uzunmüddətli baxış çərçivəsində müəyyən edilmiş məqsəd kənd təsərrüfatı sektorunun tam müasirləşdirilməsi və onun rəqabət qabiliyyətinin gücləndirilməsidir. Buraya məhsulların istehsal həcmi artırılması, yüksək dəyər yaradan bitkiçilik məhsullarının istehsalı və kənd təsərrüfatı məhsullarının emalının artırılması daxildir. Növbəti on il müddətində Azərbaycanda, xüsusilə də onun regionlarında bitkiçilik məhsullarının, məsələn, tərəvəz məhsullarının istehsal həcmi artırılması və bununla da

həmin məhsulların emalı sahəsində rəqabət qabiliyyətinin gücləndirilməsi diqqət mərkəzində saxlanılacaqdır [1]. Azərbaycan yerli istehsalda əvvəllər olduğu kimi daha çox paya sahib olaraq, dəyər yaradan sənaye məhsullarının (məsələn, pambıq, çay və tütün məhsullarının) istehsalında və ixracında rəqabət üstünlüyünə malik olacaqdır. Bundan başqa, digər kənd təsərrüfatı məhsullarının ixracı artırılacaq, onların idxalından asılılıq azaldılacaq və nəticədə daha çox gəlir əldə ediləcəkdir. Eyni zamanda, bitkiçilik məhsullarının istehsalının artırılması istiqamətində görülən tədbirlər çərçivəsində kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı müəssisələrinin dəyər zəncirində daha mühüm rol oynaması təmin ediləcəkdir. Prioritet təşkil edən bitkiçilik məhsulları əsas ticarət marşrutlarına və nəqliyyat qovşaqlarına yaxın yerləşən emal müəssisələri vasitəsilə daha yüksək dəyər yaradan məhsul kimi yerli və xarici bazarlara çıxarılacaqdır.

Beləliklə, tərəvəzçilik təsərrüfatının inkişafında Dövlət proqramının davamı davam etdirilməlidir. Bu sahəyə diqqətin artırılması, ölkənin daxili tələbatının ödənilməsi vacib məsələlərdəndir.

Nəticə

Aran iqtisadi rayonunda tərəvəz bitkilərinin yetişdirilməsi üçün əlverişli təbii-coğrafi şərait olsada müəyyən çatışmazlıqlar hələdə qalmaqdadır.

1. Biləsuvar, Ağdaş, Kürdəmir və Hacıqabul rayonlarında tərəvəz bitkilərinin əkin sahəsi genişləndirilməlidir.

2. İqtisadi rayonda əmək ehtiyatlarının tərəvəz təsərrüfatında işləməsinə şərait yaradılmalıdır.

3. İqtisadi rayonda tərəvəzçilik təsərrüfatının inkişafı ilə bağlı maarifləndirici təlimlər keçirilməsi əhəmiyyətlidir.

4. İqtisadi rayonda bitkiçiliyi daha da inkişaf etdirmək üçün suvarma problemi həll olunmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi. Bakı 2016, 177 s.
2. Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı” (2014-2018-ci illər) // “Azərbaycan” qəzeti, 27 fevral 2014-cü il, 4-15 səh.
3. Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı // “Azərbaycan” qəzeti, 29 yanvar 2019-cu il, 4-15 səh.
4. Azərbaycanın demoqrafik göstəriciləri. ARDSK-nın məcmuəsi, Bakı: 2019, 512 s.

5. Azərbaycanın kənd təsərrüfatı. ARDSK-nın məcmuəsi, Bakı: 2019, 644 s.
6. Azərbaycanın regionları. ARDSK-nın məcmuəsi, Bakı: 2018, 806 s.
7. Aqrar sferanın iqtisadiyyatı və idarə edilməsi. Bakı: İqtisadi Universiteti. 2011, 522 s.
8. Əfəndiyev V. Azərbaycanın iqtisadi və sosial coğrafiyası. Bakı 2010, 257 s.
9. Kənd təsərrüfatı müəssisələrinin və fərdi sahibkar təsərrüfatlarının əsas iqtisadi göstəriciləri. ARDSK-nın məcmuəsi, Bakı: 2019, 316 s.
10. Museyibov M.A. Azərbaycanın fiziki coğrafiyası. Bakı 1998, 201 s.
11. Quliyev E. Aqrar iqtisadiyyat. Bakı 2015, 322 s.
12. Paşayev N.Ə., Əyyubov N.H., Eminov Z.N. Azərbaycan Respublikasının iqtisadi, sosial və siyasi coğrafiyası. Bakı: Çıraq. 2010. 416 s.
13. <https://www.stat.gov.az/source/agriculture/>

Redaksiyaya daxil olub 04.03.2020